

Krzysztof Filipowicz

"Prawo w służbie wydarzeń zbawczych : zarys prawodawstwa liturgicznego", Jacek Nowak, Poznań 2004 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 44/1, 257-259

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

patrzenie na Kościół, jako zewnętrznego obserwatora, ale przede wszystkim perspektywę bycia jego żywą częścią. To zaś wielokrotnie zmienia całą perspektywę i Kościół jawi się bardziej obiektywnie oraz kompleksowo. W niej zapewne należałoby widzieć i inne zagadnienia tutaj potraktowane bardzo ogólnie, np. ekumenizm, liturgia, dialog z Judaizmem. Te zagadnienia obecnie stały się szczególnie praktycznymi wobec posługi papieskiej Benedykta XVI. Będą one wybrzmiewać jako wręcz newralgiczne wobec społeczności całego chrześcijaństwa oraz innych wspólnot religijnych.

Śluzna jest, przywołana w słowie od wydawcy, uwaga ks. prof. dr. hab. H. Seweryniaka, jednego z recenzentów: *W czterech rozbudowanych rozdziałach rozprawy ks. Bachanek opracował niezwykle bogaty i różnorodny kompleks zagadnień, składających się na całość eklezjologii kard. Ratzingera: od eklezjalności Bożego zamysłu zbawczego, przez sakramentalną strukturę i urząd w Kościele, aż po problematykę dynamicznego charakteru wspólnoty eklezjalnej. Jest to opracowanie bardzo wysokiej próby, zdradzające rzetelne przygotowanie i doskonałą znajomość badanej problematyki* (s. 10).

Nauka o Kościele kard. J. Ratzingera zaprezentowana przez ks. G. Bachanek pozwala czytelnikom oraz badaczom jeszcze bardziej przybliżyć się do bogactwa przemyśleń eklezjologicznych omawianego autora. Kościół jest i pozostanie dziełem Bożym, zapoczątkowanym w Jezusie Chrystusie, a zaofiarowanym człowiekowi. Takim Kościół pozostanie na zawsze w swej prawdzie teologicznej, ale to nie pomniejsza w niczym potrzeby dalszej teologicznej refleksji, ku jego głębszemu zrozumieniu oraz przeżywaniu indywidualnym oraz wspólnotowym. W to dzieło znakomicie wpisał się kard. J. Ratzinger, a umiejętnie starał się to ukazać ks. G. Bachanek.

Bp Andrzej F. Dziuba

Jacek Nowak, *Prawo w służbie wydarzeń zbawczych. Zarys prawodawstwa liturgicznego*, Pallottinum, Poznań 2004, ss. 132.

W 2004 r. ukazała się, wydana staraniem Pallottinum, praca ks. Jacka Nowaka, zatytułowana *Prawo w służbie wydarzeń zbawczych. Zarys prawodawstwa liturgicznego*. Autor, znany z kilku pozycji książkowych i szeregu artykułów wydawanych w różnych polskich czasopismach teologicznych, związany jest z naukowym środowiskiem UKSW, a także pełni funkcję sekretarza Komisji Episkopatu Polski ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

Omawiana pozycja stanowi pewnego rodzaju teologiczno-prawną próbę spojrzenia na prawodawstwo liturgiczne. Składa się z dziesięciu krótkich rozdziałów, wstępu i zakończenia. Rozdział pierwszy wprowadza w podstawowe zagadnienia związane z określeniem istoty liturgii i prawa w Kościele oraz korelacji tych rzeczywistości. Rozdział drugi stanowi skrótowe spojrzenie na historię prawodawstwa liturgicznego. Historyczne ramy omawianego okresu rozciągają się od Nowego Testamentu, a kończą rokiem 1917, czyli promulgowaniem *Codex Iuris Canonici* papieża Benedykta XV. Okres wieków od II do IV nazywany jest zazwyczaj, co też stosuje J. Nowak, czasem improwizacji w liturgii, kiedy to ze względu na brak kodyfikacji liturgiczno – prawnej celebrans posiadał znaczną swobodę w tworzeniu celebracji. Termin „improwizacja” posiada dziś także skojarzenia pejoratywne. Skłania to do podjęcia refleksji, czy nie powinno się określać wieków II-IV mianem „świętej improwizacji”? Wrażenie pewnego niedopowiedzenia pozostawia także daleko posunięta rezerwa Autora do reformy trydenckiej, która zapoczątkowała tzw. erę rubrycystyki. Zapewne można mówić o podejściu jurydycznym w liturgii jako fakcie historycznym i, co za tym idzie, pewnej stagnacji. Jednak czy nie jest zbyt uproszczeniem twierdzenie, że reforma ograniczyła się jedynie do odrestaurowania i oczyszczenia rytu rzymskiego z czasów Grzegorza VII?

W rozdziale III Autor przybliża dzieło Soboru Watykańskiego II w kontekście eklesjalnym, antropologicznym i liturgicznym. Wskazane zostały także podstawowe kryteria soborowej odnowy ze szczególnym uwzględnieniem instrukcji liturgicznych i modyfikujących je dostosowań. Rozdział czwarty, wynikający w pewnym sensie z poprzedniego, omawia posoborowe dokumenty legislacyjne.

Stosunkowo najobszerniejszy jest rozdział piąty, dotyczący prawodawstwa liturgicznego, zawartego w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1983 roku. Uwaga Autora koncentruje się na całokształcie zagadnień liturgicznych obecnych w *Kodeksie*, co z kolei może sprawiać wrażenie, że omawiany rozdział podejmuje tematykę prawodawstwa liturgicznego stosunkowo ogólnie. Takie ujęcie podyktowane jest zapewne dbałością o zachowanie właściwych proporcji omawianej pozycji, a także faktem, co zaznacza sam Autor, że poszczególne księgi liturgiczne zawierają odpowiednie wprowadzenia (tzw. praenotanda), które zwracają uwagę na aspekt prawny celebracji.

Swoistym novum omawianej pozycji jest przybliżenie czytelnikowi prawodawstwa liturgicznego zawartego w *Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich* z 1990 r. Traktuje o tym rozdział szósty. O ile można zauważyć wzrost zainteresowania liturgią wschodnią, tak nie można powiedzieć, by kształtujące ją prawodawstwo było znane szerszemu gronu czytelników.

Rozdziały siódmy i ósmy odpowiadają zapewne najbardziej oczekiwaniom czytelników, gdyż dotyczą kompetencji poszczególnych władz odnośnie ustanawiania i interpretacji prawa liturgicznego, a także tego, co w liturgii konieczne, a co dozwolone. Komunikatywny język, jakim posługuje się Autor, okaże się z pewnością pomocny w rozstrzygnięciu wątpliwości liturgiczno – prawnych, powstałych w wyniku reformy Soboru Watykańskiego II, kończącej rygoryzm jurydyczny, charakterystyczny dla epoki trydenckiej.

Rozdziały dziewiąty i dziesiąty dotyczą innych aktualnych zjawisk w życiu liturgicznym. Podejmują one mianowicie zagadnienia związane z prawem zwyczajowym oraz inkulturacją liturgii, która z kolei posiada swój oddźwięk w prawodawstwie. Autor zwrócił tym samym uwagę, że relacja prawo – liturgia może posiadać charakter zwrotny.

Praca ks. J. Nowaka inspirowana jest troską o takie przybliżenie prawodawstwa liturgicznego, które służyłoby Kościołowi i duchowemu rozwojowi wiernych, czyli innymi słowy pozostaje w służbie wydarzeń zbawczych. Tym samym Autor, potwierdzając pastoralny nurt swoich zainteresowań nad liturgią i liturgiką, rozszerza go o spektrum prawne.

ks. Krzysztof Filipowicz

Wiesława Korzeniowska, *Edukacja i wychowanie różnych warstw społecznych na ziemiach polskich – od drugiej połowy wieku XIX do roku 1918*, Kraków 2004, ss. 244.

Oficyna wydawnicza *Impuls* wydała w 2004 r. książkę Wiesławy Korzeniowskiej, poruszającą problemy edukacji i wychowania różnych grup społecznych, zamieszkujących ziemie polskie w II połowie XIX wieku. Rzecz dotyczy wychowania Polaków w czasach zaborów, aż do 1918 r., czyli do uzyskania przez Polskę niepodległości.

Praca składa się z sześciu rozdziałów, w których autorka zaprezentowała kolejne etapy edukacyjne, przyjmując za kryterium podziału szczeble kształcenia, mianowicie: modele wychowania okresu wczesno-dziecięcego, edukację elementarną, ponadelementarną warstw plebejskich, warstw ziemiańskich oraz oświatę pozaszkolną.

W rozdziale pierwszym omówione zostały przemiany społeczno-gospodarcze, jakie zachodziły w poszczególnych zaborach po kolejnych aktach uwłaszczenia chłopów. Autorka, korzystając z danych statystycznych, zaprezentowała rozwój gospo-